

УДК 81-139

В. Е. Райлянова, Г. К. Красильщик

**БАЛАНС ЛЕКСИЧНОГО І ГРАМАТИЧНОГО АСПЕКТІВ В
СТРУКТУРНО-КОМУНІКАТИВНОМУ ПІДХОДІ ВИКЛАДАННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ (ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ)**

Методика навчання іноземним мовам як наука, що базується на сучасних даних мовознавства, психології і теорії навчання, знаходиться ще в періоді становлення. У ряді країн, зокрема й у нас, ведеться робота зі створення ефективних методичних систем, які покликані сприяти оволодінню іноземними мовами. Слід підкреслити, що така система ще не створена ні в одній країні. Ми спостерігаємо або застосування злегка вдосконаленої традиційної методики, або експериментування з новими методами, які поки що не дають цілком задовільних результатів.

Грамматика – це один з найважливіших аспектів навчання іноземним мовам, оскільки повноцінна комунікація не може відбуватися за відсутності граматичної основи. Комунікативна методика припускає навчання граматиці на функціональній і ситуативній основі. Це означає, що граматичні явища вивчаються і засвоюються не як «форми» і «структури», а як засоби вираження певних думок, стосунків, комунікативних намірів і введення їх в мовний досвід. Безумовно, знання граматичних правил потрібне для успішного володіння іноземною мовою. Метою написання цієї статті є розробка максимально ефективного балансу лексичного і граматичного навантаження в методі.

Для досягнення поставленої мети можна поставити наступні задачі:

1) обґрунтувати необхідність формування певного балансу лексико-граматика в лексико-структурном методі викладання іноземних мов у ВНЗ;

2) розробити схему пріоритетів лексики - граматики на різних рівнях вивчання іноземної мови;

3) запропонувати види завдань для опрацювання граматичного матеріалу на рівні з пріоритетом граматичного аспекту.

Багато науковців (Я. М. Колкер, Є. С. Устінова, Т. М. Єналієва, Л. Клінберг, Т. В. Іванова, І. А. Сухова, А. А. Миролубов), які займаються проблемами викладання іноземних мов, приходять до висновку, що комунікативний метод, разом зі своїми перевагами, має, як і будь-який інший метод, певні недоліки [7, 5, 4, 8]. На усвідомленні правила до тренування наполягають методисти-практики, працюючі в руслі свідомо-практичного методу, обґрунтованого Б. В. Беляєвим [1], і свідомо-порівняльного методу, закладеного Л. В. Щербою [9] і розробленого його послідовниками А. А. Миролубовим, І. В. Рахмановим, В. С. Цетлін,

П. Б. Гурвічем [8, 2] та іншими. Але проблемі виявлення балансу лексико-граматика не було приділено достатньо уваги.

Т. В. Іванова вважає, що граматиці належить організуюча роль. У корі головного мозку діє система стереотипів, яка диктує правила організації слів в єдине ціле. При вивченні іноземної мови також необхідно запустити механізм стереотипії на базі відібраного граматичного мінімуму, тобто створити інтуїтивну граматику, яка сприяла б організації мови на іноземній мові [4, с. 25].

Комунікативний(лексичний) підхід базується на пріоритетному положенні лексики в навчанні, оскільки відбиває змістовну сторону мови [6, с. 125]. Цей підхід означає оволодіння лексикою в усьому її різноманітті і сполучуваності. Як вважає Т. В. Іванова, оволодіння граматику мови, що вивчається, важливе не лише для формування продуктивних умінь в усній і письмовій мові, але і для розуміння мови інших людей, при аудіюванні і читанні. Недостатній рівень граматичних навичок стає непереборним бар'єром на шляху формування не лише мовної, але і соціокультурної компетенції [4, с. 26].

З усього вищевикладеного абсолютно очевидно, що два підходи, лексичний і граматичний, дадуть максимально позитивний ефект, якщо їх об'єднати в лексико-граматичний метод. Слід визнати, що ця ідея зовсім не нова. Набагато раніше, учені вже описували ефективність такого методу. Так Я. М. Колкер пише, що незважаючи на деякі відмінності, обидва методи підкреслюють єдність ознайомлення, тренування і мовної практики, тобто націлені на оволодіння мовою як засобом спілкування. У обох методах підкреслюється роль проблемних ситуацій, активізації розумової діяльності, формування мовних навичок і умінь. Під умінням мається на увазі здатність здійснювати конкретні мовні вчинки в говорі і письмовому вираженні думок (наприклад, привести аргумент, пояснити суть поняття) і приймати смислові рішення при читанні або аудіюванні (наприклад, вичленувати основні факти, знайти узагальнювальне судження) [7, с. 8].

Успіх того або іншого методу полягає, окрім іншого, в його відповідності до рівня підготовленості студентів. Недаремно усі сучасні курси іноземних мов розділені на Початковий (Elementary), Середній (Intermediate) і Просунутий (Advanced) рівні. Необхідність враховувати ці рівні при вибудовуванні балансу лексико-граматика в комунікативно-структурному методі викладання іноземної мови не викликає сумнівів. Грунтуючись на цьому положенні, ми вибудовуватимемо баланс в 3 кроки: для кожного рівня потрібен свій пріоритет.

Студенти, які вступають до немовних вузів, часто мають рівень знань іноземної мови Elementary або Pre-Intermediate. Перш ніж отримувати нові знання, студенти повинні оперувати приблизно однаковою кількістю граматичних конструкцій. У своєму посібнику

Teaching and Learning Grammar Дж. Хармер виділяє 4 види завдань для опрацювання граматичних конструкцій [11]:

1) Drilling. Тренування або заучування – це звичайно робота з усією аудиторією одночасно. Студентам називають речення, що містять новий граматичний матеріал і просять їх правильно повторити їх. Це триває до тих пір, поки студенти не будуть навчатися вірно використовувати структуру, що вивчається. Перевага такого виду роботи полягає в тому, що викладач може виправити будь-яку помилку і звернути увагу студентів на складності нового матеріалу. Проте такий вид творчим не назвеш.

2) Interactive activities. Інтерактивні завдання – це змістовніший і цікавіший спосіб мовної практики. Студенти зазвичай працюють в парах або в групах. Їм даються матеріали(текст, зображення, карта і тому подібне) і завдання, при виконанні яких, вони використовують граматичну конструкцію, що вивчається. Недоліком цього виду роботи є те, що у викладача немає можливості контролювати усіх студентів і він не може бути упевнений в тому, що усі студенти правильно зрозуміли граматику.

3) Involving the personality. Особовий аспект – це такий вид роботи, при якому студенти виконують завдання і в той же час говорять про себе. Їх просять обговорити щось з урахуванням їх особових якостей, їх власної думки, досвіду, відношення і тому подібне і при цьому вживати граматичний матеріал, що вивчається (наприклад: я люблю плавати; я люблю кататися на лижах; я люблю читати). Це дуже схоже на заучування, але цікавіше, оскільки студентів просять говорити про себе.

4) Games. Ігри – безумовно найцікавіший спосіб відробітку граматичного матеріалу. У роботі з граматиною ігри дуже корисні.

Одними з кращих авторів-практиків, працюючих з граматичним аспектом, є Miriam Westheimer, Margaret Bonner, Marjorie Fuchs. Так автори у своєму навчальному посібнику Focus on Grammar кожен новий розділ будують в наступній послідовності[10]:

- grammar in context,
- grammar presentation,
- focused practice,
- communication practice.

Крок 1. Граматика в контексті. Введення конструкції здійснюється при роботі з автентичними текстами, діалогами або статтями, що дозволяє зберегти «жвавість» мови в роботі з граматичними конструкціями.

Крок 2. Формулювання граматичного правила. Ознайомившись з конструкцією, студенти розбирають правило. Структуру, що тут вивчається, аналізують, «розкладають» в таблицю, роблять замітки і працюють з прикладами. За допомогою цих двох кроків викладач формує

у студентів ясне представлення граматичної конструкції, що вивчається і випадки її вживання. .

Крок 3. Практичні завдання. Ця частина спрямована на опрацювання і закріплення нового граматичного матеріалу. В результаті такої роботи студент засвоює конструкцію, але він не може вільно конструювати мову, шаблон так і залишається шаблоном, який студент виявляється нездатним спожити в потоці розмови. З цієї причини автори в цій частині розділу пропонують вправи наступного плану:

a) Discover the grammar. Ці завдання часто припускають роботу з невеликими текстами. Наприклад, у вправі до теми used to було запропоновано таке завдання: Прочіть статтю про моду. Підкресліть used to якщо він відноситься до звичок у минулому.

b) Fill in the space. Автори активно використовують завдання на заповнення пропусків.

c) Editing. виправлення помилок – це хороше завдання, яке краще всього розташовувати у кінці, як закріплення відпрацьованого матеріалу.

Крок 4. Практика спілкування. Сюди входить робота з аудіоматеріалами, робота в парах, в групах, обговорення. У кінці розділу пропонується письмове завдання.

Тільки у разі ретельного опрацювання граматичного аспекту буде досягнутий максимальний ефект у вивченні іноземної мови наступного рівня. Розроблена схема пріоритетів лексика-граматика на різних рівнях вивчення іноземної мови дозволяє досягнути найкращих результатів в подальшому. Запропоновані види завдань для опрацювання граматичного матеріалу на рівні з пріоритетом граматичного аспекту, на думку авторів цієї статті та виходячі з проаналізованого досвіду інших фахівців є найкращими. Завдяки правильно вибраному балансу між структурним і комунікативним підходами, студенти немовних спеціальностей будуть мати можливість здобути якісну базу для подальшого навчання іноземної мови як мови за спеціальністю.

Список використаної літератури

1. Беляев Б. В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б. В. Беляев. – М. : Просвещение, 1965 – 227 с. **2. Гурвич П. Б.** Коррективно-подготовительный аспект методики преподавания иностранных языков: учеб. пособие / П. Б. Гурвич. – Владимир : [б. и.], 1982. – 77 с. **3. Золотова Г. А.** Коммуникативная грамматика русского языка / Г. А. Золотова, Н. К. Онипенко, М. Ю. Сидорова. – М. : Изд-во: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН, 2004 г. – 54 с. **4. Иванова Т. В.** Теория и методика обучения иностранному языку: Базовый курс лекций. Часть II / Т. В. Иванова, И. А. Сухова. – Уфа : Изд-во БГПУ, 2008. – 101 с. **5. Клинберг Л.** Проблемы теории обучения / Л. Клинберг. – М.: Педагогика, 1984. – 256 с. **6. Колесникова И. Л.** Англо-русский терминологический справочник по методике

преподавания иностранных языков / И. Л. Колесникова, О. А. Долгина. – СПб., 2001 г. – 425 с. **7. Колкер Я. М.** Практическая методика обучения иностранному языку: Учеб. пособие / Я. М. Колкер, Е. С. Устинова, Т. М. Еналиева. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 264 с. **8. Миролюбов А. А.** Общая методика обучения иностранным языкам в средней школе / А. А. Миролюбов, И. В. Рахманова, В. С. Цетлин. – М. : Просвещение, 1967 – 505 с. **9. Щерба Л. В.** Языковая система и речевая деятельность / Щерба Л. В. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 432 с. **10. Fuchs M.** Focus on grammar: A Pre-intermediate Course for Reference and Practice / M. Fuchs, M. Bonner, M. Westheimer. – Longman Group UK Limited, 2000. – 413 p. **11. Harmer J.** Teaching and Learning Grammar / J. Harmer. – Longman Group UK Limited 1987. – 71 p.

Райлянова В. Е., Красильщик Г. К. Баланс лексичного і граматичного аспектів в структурно-комунікативному підході викладання іноземної мови у ВНЗ (граматичний аспект)

У цій статті обґрунтовано необхідність варіювання пріоритетів лексика-граматика в структурно-комунікативному підході викладання іноземних мов у ВНЗ. Виділено три основні етапи чергування навантаження лексика-граматика і детально проаналізовано перший з трьох етапів, де переважає граматичний аспект.

Ключові слова: структурно-комунікативний, лексичний, граматичний, методика, підхід, метод, структури.

Райлянова В. Е., Красильщик А. К. Баланс лексического и грамматического аспектов в структурно-коммуникативном подходе преподавания иностранного языка в вузе (грамматический аспект)

В этой статье обоснована необходимость варьирования приоритетов лексика-грамматика в структурно-коммуникативном подходе преподавания иностранных языков в вузе. Выделены 3 основных этапа чередования нагрузки лексика-грамматика и подробно проанализирован 1й из 3 этапов, где преобладает грамматический аспект.

Ключевые слова: структурно-коммуникативный, лексический, грамматический, методика, подход, метод, структуры.

Raylyanova V. E., Krasylshchik H. K. Balance of lexical and grammatical aspects of the structural-communicative approach of teaching a foreign language in high school (grammatical aspect)

The necessity of variation of priorities lexics-grammar in the structural-communicative method of teaching foreign languages in higher school has been grounded. There were singled out 3 main steps of changing lexics-grammar priorities in the structural-communicative method and has been conducted a detailed analysis of the 1st of 3 steps where grammar aspect dominates.

Key words: structural-communicative, lexical, grammatical, methodology, approach, method, structures.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2012 р.
Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 378.016:003-028.31-042.65-057.87-054.6

О. А. Рощупкина

СИСТЕМА ВПРАВ З НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Під час навчання іноземних студентів на мовній кафедрі підготовчого факультету певний науковий і методичний інтерес викликає формування в іноземців умінь самостійної роботи, передусім, у процесі професійно зорієнтованого читання як одного із засобів набуття знань з майбутньої спеціальності. Важливість саме цього виду мовленнєвої діяльності в процесі навчання самостійної роботи студентів-іноземців на довузівському етапі безперечна, оскільки вже на I курсі для професійної підготовки студенти-медики повинні читати значний обсяг обов'язкової та додаткової літератури. Таке насичене читання є важким для вітчизняних студентів, а для іноземців цей процес на тлі їхньої низької швидкості читання, володіння дуже обмеженим лексичним мінімумом і невмінням самостійно працювати з текстом перетворюється на серйозну проблему. Спроба розв'язання цієї проблеми полягає, на нашу думку, в системній організації засобів навчання, одним з яких є вправи. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема створення системи вправ і завдань, спрямованої на формування вмій і навичок читання в умовах самостійної роботи.

Аналіз літератури виявив значну кількість типологій вправ (І. Л. Бім, Н. І. Гез, М. С. Ильін, Б. А. Лапідус, Є. І. Пассов, Е. Ю. Сосенко та ін.). Проте, незважаючи на різноманіття існуючих класифікацій, в методиці викладання російської (української) мови як іноземної недостатньо розроблена система вправ і завдань з навчання іноземних студентів підготовчого факультету ознайомлювального читання текстів за фахом російською (українською) мовою в процесі самостійної роботи, в той час, як ця проблема є, на нашу думку, дуже актуальною і вимагає подальшого розроблення.

Метою цієї статті є спроба створити систему вправ і завдань з навчання іноземних студентів підготовчого факультету медико-біологічного профілю іншомовного професійно зорієнтованого ознайомлювального читання в процесі самостійної роботи.